

שיעורים בספר הזוהר
על התורה והמועדים

פרשת ויחי

ויחי יעקב בארץ מצרים

מאת הרב יצחק לאווי

גליון י"ז – פרשת ויחי תשפ"א

השיעור החדש השבוע הוקדש על ידי

ידידי הרה"ח ר' יגאל הרמלין שליט"א

לזכר נשמת אביו צבי השל בן יוסף הרמלין, לרגל
היארציט י"ט טבת

זכות הקונטרס הוקדש על ידי

ידידי הרה"ג ר' יוסף דוד אלבום שליט"א

לשמיעת וצפיה בשיעורים, וכן לשאר שיעורים וכתבים,
ולהרשמה לקבלת עדכונים שבועיים באימייל

yitzchoklowy.com

תוכן

- פרשת ויחי 5
- פרק א – ועמך כולם צדיקים 5
- [א] כל ישראל יש להם חלק לחיי תענוג העולם הבא 5
- [ב] מי שבמדרגת צדיק יורש את השכינה 5
- [ג] כל מי שנימול נקרא צדיק ויורש ארץ שהיא נצר מטעי 5
- [ד] יעקב ובניו נשארו צדיקים בירדם למצרים ולכן ירשו ארץ הקדוש 6
- פרק ב - למה פרשה זו סתומה 6
- [א] רבי יעקב: פרשה זו סתומה שנסתמו עיניהם של ישראל 6
- [ב] רבי יהודה: פרשה זו סתומה שהתחילה השעבוד 6
- [ג] רבי שמעון: פרשה זו סתומה לקשרה לפרשה שלמעלה 6
- [ד] כל שנות יעקב לא נקראו חיים אלא שנים אלה 7
- פרק ג – ויחי יעקב עם יוסף 7
- [א] כאשר ראה יעקב את יוסף הרגיש כאילו לא היה לו צער מעולם 7
- [ב] כאשר פרש יוסף מיעקב היה זה קשה לו מכל הצרות 7
- [ג] י"ז שנה ניתנו ליעקב תמורת צערו על י"ז שנות יוסף הראשונים 8
- פרק ד – ויחי השכינה על יעקב בשמחה 8
- [א] ויחי יעקב שרתה עליו שכינה 8
- [ב] אין השכינה שורה אלא במקום שלם של שמחה 8
- [ג] אין עבודת יי אלא בשמחה 9
- זוהר ויחי: כיצד לחיות שבע עשרה שנה במצרים – ראשי פרקים 10
- התורה בנויה ממילים ואותיות והוא תיבה אחת 10
- מה הם חיינו של יעקב אבינו 11

שיעורים בספר הזוהר על התורה – הרב יצחק לאווי | ויחי תשפ"א | 4

- 13..... ותחי רוח יעקב הוא רוח השכינה
- 14..... פירושים עצובים ושמחים בפרשה סתומה
- 16..... שמחת האמת ושברון לב
- 19..... נספחים
- 19..... סמיכות פרשת ויחי יעקב לפי הפשט
- 22..... לבא חמא בנבואה במצרים

פרשת ויחי

זוהר חלק א דף רט"ז ע"א – רט"ז ע"ב

פרק א – ועמך כולם צדיקים

[ויחי יעקב בארץ מצרים וגו']

א] כל ישראל יש להם חלק לחיי תענוג העולם הבא

רבי חייא פתח: (ישעיה ס', כ"א) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. זכאין איננו ישראל יתיר מכל שאר עמין דקודשא בריך הוא קרא לון צדיקים לאחסין לון ירותת עלמין בעלמא דאתי (כמו ששנינו סנהדרין צ, א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים וגו'), לאתענגא בההוא עלמא כמה דכתיב (ישעיה נ"ח, י"ד) אז תענג על יי'.

מאי טעמא? בגין דמתדבקין בגופא דמלכא, דכתיב (דברים ד', ד) ואתם הדבקים ביי' אלהיכם חיים כלכם היום.

ב] מי שבמדרגת צדיק יורש את השכינה

רבי יצחק פתח: ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ. האי קרא רזא עלאה הוא בין מחצדי חקלא. דהא ברזא דאגדתא תני רבי שמעון (לא נתברר לי מקומו): דאחסנת ירותא עלאה דהאי ארץ לית מאן דירית לה בר ההוא דאקרי צדיק, דהא מטרוניתא ביה אתדבקת לאתבסמא, וצדיק ירית למטרוניתא ודאי.

אוף הכא, בחביבותא דקב"ה לישראל אמר ועמך כלם צדיקים, ובגיני כך לעולם יירשו ארץ, אתחזון לירית למטרוניתא.

ג] כל מי שנימול נקרא צדיק ויורש ארץ שהיא נצר מטעי

מאי טעמא אקרון צדיקים ומאי טעמא ירתין למטרוניתא? בגין דאתגורו, דתנינן (לעיל פרשת נח נט, ב) לך לך צג, א, לך לך צ"ה, א. להלן וארא כג, א, בשלח נט, ב. שלח קס, א.

פנחס ריג, ב.) כל מאן דאתגזר ועייל בהאי אחסנא ונטיר להאי ברית עאל ואתדבק בגופא דמלכא ועאל בהאי צדיק ובגיני כך אקרון צדיקים, ועל דא לעולם יירשו ארץ.

מאי ארץ? חזר ואמר נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. נצר מטעי - ענפא מאינן ענפין דנטע קודשא בריך הוא כד ברא עלמא, דכתיב (בראשית ב', ח) ויטע יי' אלהים גן בעדן מקדם, והאי ארץ חד מנייהו, בגיני כך נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

ד] יעקב ובניו נשארו צדיקים בירדם למצרים ולכן ירשו ארץ הקדוש

דבר אחר: ועמך כלם צדיקים - דא יעקב ובנוי דנחתו למצרים, בין עם קשי קדל (לא מצאתי לשון קשי עורף על מצרים אלא דווקא על ישראל, ואולי הוא מדרש לשון פרעה שהוא הער"ף) ואשתכחו כלהו זכאין, ובגיני כך כתיב לעולם יירשו ארץ - דמתמן סליקו לירית ארעא קדישא.

פרק ב - למה פרשה זו סתומה

א] רבי יעקב: פרשה זו סתומה שנסתמו עיניהם של ישראל

ויחי יעקב בארץ מצרים. אמאי פרשתא דא סתימא? (וכן הקשו בראשית רבה צו, א ומובא ברש"י. וביאור הקושיא עי' במפרשי המדרש ומפרשי רש"י)

רבי יעקב אמר: דבשעתא דמית יעקב אסתימו עיניהון דישראל (לשון רש"י נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד).

ב] רבי יהודה: פרשה זו סתומה שהתחילה השעבוד

רבי יהודה אמר: דכדין נחתו לגלותא ואשתעבידו בהון (לשון בראשית רבה כיון שנפטר אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל).

ג] רבי שמעון: פרשה זו סתומה לקשרה לפרשה שלמעלה

רבי שמעון אמר: מאי כתיב לעילא? (בראשית מ"ז, כ"ז) וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד, וכתיב ויחי יעקב, דלא

אתחזי לאפרשא בין דא לדא. מה אינון קיימו בתפנוקי מלכין וקבילו ענוגא וכסופין לגרמייהו, אוף יעקב נמי קיים בתפנוקי מלכין בענוגא וכסופין לגרמיה, לא אתפרש דא מן דא (וכן פירש רשב"ם שויחי יעקב מחובר אל פסוק וישב ישראל בארץ מצרים).

ד] כל שנות יעקב לא נקראו חיים אלא שנים אלה

והבא אקרי ויחי, דהא כל יומוי לא אקרי ויחי בגין דכלהו יומוי בצערא הוו, בצערא אשתכחו, עליה כתיב (איוב ג', כ"ו, וכאשר דרשו בראשית רבה פ"ד, ג) **לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז**.

בתר דנחת למצרים אקרי ויחי. חמא לבריה מלכא, חמא לכל בנוי זכאין צדיקים, כלהו בענוגי ותפנוקי עלמא, והוא יתיב ביניהו כחמר טב על דורדייה (לשון הגמרא מגילה יב, ב, ובוזר בכמה מקומות), כדין אקרי ויחי יעקב, ולא פריש בין ויפרו וירבו מאד לויחי יעקב, והכי אתחזי (וכ"כ חזקוני שכל שאר שנותיו של יעקב היו בצער חוץ מאלה. והוא פירוש אחרון במדרש מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם).

פרק ג – ויחי יעקב עם יוסף

א] כאשר ראה יעקב את יוסף הרגיש כאילו לא היה לו צער מעולם

שבע עשרה שנה. מאי טעמא שבע עשרה שנה? אלא אמר ר' שמעון: כל יומוי דיעקב בצערא הוו, בצערא אעבר לון בקדמיתא. כיון דמטא יוסף והוה קאים קמיה וכד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשיה כאילו חמא לאמיה, דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל (בראשית רבה פ"ו, ו אמר ר' יצחק זרוק חוטרא לאוירא ועל עיקרא נפיק, לפי שכתוב ורחל היתה יפת תואר וגו' לפיכך ויהי יוסף יפה תואר וגו'), והוה דמי בגרמיה כמאן דלא אעבר צערא מן יומוי.

ב] כאשר פרש יוסף מיעקב היה זה קשה לו מכל הצרות

וכד יוסף אתפרש מניה כדין אתקיים לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז (כדברי המדרש תחילת פרשת וישב וכנ"ל), דדא קשיא ליה ליעקב מכל מה דעבר. ובזמנא דאתפרש יוסף מניה מה כתיב, (בראשית ל"ז, ב) **יוסף בן שבע עשרה שנה**

היה רועה וגו'. וכל יומין דיעקב לא חמא צערא כהאי והוה בכי כל יומא לאינן שבע עשרה שנה דיוסף.

ג] י"ז שנה ניתנו ליעקב תמורת צערו על י"ז שנות יוסף הראשונים

מאי קא אתיבו ליה? (בראשית מ"ו, ד') ויוסף ישית ידו על עיניך, הא לך שבע עשרה שנים אחרנין בתפנוקין וענוגין והנאות וכסופין.

הדא הוא דכתיב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו'. (וכן השוו י"ז שנה של יעקב ל"ז שנה של יוסף במדרש אגדה, רד"ק, חזקוני, ועוד מפרשים).

פרק ד – ויחי השכינה על יעקב בשמחה

א] ויחי יעקב שרתה עליו שכינה

תאנא: כל אינון שנין שכינתא יקרא דקב"ה עמיה אשתכח, ובגין כך חיים אקרון.

תא חזי: כתיב (בראשית מ"ה, כ"ז) ותחי רוח יעקב אביהם, אתחזי דהא בקדמיתא מית הוה ההוא רוחא דיליה ולא הוה מתכוין לקבלא רוחא אחרא, דהא רוחא דלעילא לא שריא בריקניא (תרגום אונקלוס ושרת רוח קודשא על יעקב, וכן פירש"י שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו)

ב] אין השכינה שורה אלא במקום שלם של שמחה

אמר רבי יוסי: שכינתא לא שריא אלא באתר שלים, ולא באתר חסרא, ולא באתר פגים, ולא באתר עציב. אלא באתר שלים, באתר דאתכוון, באתר חדו (שבת ל, ב: שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן וגו')

ובגין כך כל אינון שנין דיוסף אתפרש מאבוי ויעקב הוה עציב לא שריא ביה שכינתא (ברד"ק שם הטעם שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, וכן פירש הרמב"ם שמונה פרקים פרק ז').

ג] אין עבודת יי אלא בשמחה

תאנא: אמר רבי אלעזר אמר רבי אבא: כתיב (תהלים ק', ב') **עבדו את יי' בשמחה באו לפניו ברננה**, לאפקא דלית פולחנא דקודשא בריך הוא אלא מגו חדוה.

דאמר רבי אלעזר: לית שכינתא שריא מגו עציבותא דכתיב (מלכים ב' ג', ט"ו) **ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן**.

מנגן מנגן תלת זימני אמאי? בגין לאתערא רוחא משלימותא דכלא דהוא רוח שלימא.

זוהר ויחי: כיצד לחיות שבע עשרה שנה במצרים – ראשי פרקים

התורה בנויה ממילים ואותיות והוא תיבה אחת

[א] סדרי הפסקת והמשכת האותיות התיבות הפסוקים והפרשיות נפלאים הם להתבונן בהם. כל אות הוא יסוד אטומי העומד בפני עצמו, וכאשר הוא מצטרף לכמה אותיות אחרות הרי הוא בונה בכך משמעות חדשה. כל תיבה הוא יסוד מורכב המבטא משמעות אחת וכאשר הוא מצטרף לפסוק הרי הוא משתנה כפי האכסניה שהוא מתאכסן בו. כל פסוק הוא אמירה אחת וכאשר הוא יושב בתוך פרשה הרי הוא מקבל גוון חדש לפי אותו הפרשה. כל פרשה היא סיפור אחד וכאשר הוא נסמך בתוך פרשיות אחרות הרי הוא נראה בנקודת מבט אחרת.

[ב] כל נקודות העצירה כאן אינם הכרחיים. יכולים אנחנו להסתכל על התורה כולה כרשימת אותיות ספורות אחד לאחד, כאשר ביאר רמב"ן בהקדמתו שהוא סוד התורה שהיתה כתובה לפניו אש שחורה על גבי אש לבנה. כלומר כל התורה כולה תיבה אחת או אות אחד האומר דבר אחד. אך דעת בני אדם מחלקת אותה בכמה מדרגות חלוקה שונות כפי שיוכל המח האנושי לסדר לעצמו שזה מושג ותיבה כזו וזה תיבה ומושג כזו. בדעתם של בני אדם נבנית המשמעות בדרך שתיארנו ראשונה אך גם בדעה זו עצמה רואים אנחנו כי ישנם רבדי משמעות העולים מתוך הצטרפות תיבות שלימים או פרשיות שלמים בלבד. ובכך יכולים אנחנו לשער כי יכלה המח שלנו לשער הצטרפות כל האותיות בחטיבה אחת היינו לומדים את החכמה באופן שאינה מושגת אלינו כפי ההפסקות שלנו. וכך ידענו כי בצורת הכתיבה הקדומה לא היו מניחים ריווח בין מילה לחברתה אלא שהדעת מחלקת את השורות למילים, וכן הוא בצורת הדיבור שאין פנאי בין תיבה לחברתה אך הדעת מחלקת בין התיבות. [וכאן סוד מנצפך צופים אמרום ואתמר]

ג] לפעמים מבצבץ לנו האיחוד מעבד לטכסיסי החלוקה ומשערים אנחנו כיצד אותה המשמעות הוא מילה אחת כמו שהוא שני מילים. כמו בתיבות המצטרפות משני תיבות עד שנעשו תיבה אחת. כמו שנחלקו בהלוייה אם הוא שם אחד או שתי שמות. ואינם אלא נקודות מבט שונות אם השם הוא מתאחד עם השמות שמסביבו או השם לחוד ודרכיו וכינויו לחוד. או באותיות הנטפלות לשם לפניו לאחריו ובתיבות כמו אשדת למו הלה' תגמלו זאת. שבהם מציצה עלינו ההברקה של החכמה כולה ענין אחד ורואים אנחנו כיצד למרות חילוקי האותיות והטעמים אין זה אלא לפי קריאתנו ויש קריאה עליונה מזו שבו הכל תיבה אחת.

ד] כזה הוא פרשה שלנו שאמרו פרשה זו סתומה. והלא מי גילה לנו שיש כאן פרשה כלל שנשאל עליה שהיא סתומה. ולפי פשוטו אין המדרש הזה מדבר אלא על פרשת השבוע שקבעו הקהילות להתחיל לקרוא בפסוק ויחי. ואין כאן חלוקת פרשיות אמיתית. ומהר"ל טען לפי דרכו כי אליבא דאמת יש כאן חילוק פרשה אלא שלא נסמנה. ואיני יודע איזה מין פרשה היא זו ומהו מהות הפרשה הזו שאינה מסומנת והלא אין הפרשיות אלא סימני ההפסק. אבל באמת הפרשה סתומה הזו פותחת לנו חלון לראות כי כל מקום שמפסיקים אנחנו בו את הפרשה הוא תמיד מקרי לפי שיעור יכולת דעת בני אדם להכיל מבני משמעות קצרים ורחבים. אבל באמת אין שום פרשה נפרדת מחברתה כי סמוכים לעד ולעולם עשויים באמת וישר. ובמקום שפרשה זו אחודה בקודם לה למדנו כי יש לעמוד על סתימות זו דהיינו המשכיות פרשה זו ולתאר את צדדי המשכיות והניתוק שלה שאינם אלא לפי מבטים שונים. למי שנסתם עינו וליבו מן הצרות הרי הוא חווה את העולם בנייתוק ולמי שמסוגל להביט מעבר לזה הרי הוא פרשה סתומה אחודה בזו שלפניה.

מה הם חייו של יעקב אבינו

ה] כאשר נפתחה פרשת שבוע זו בתיבות 'ויחי יעקב', היינו שעלינו להתבונן בחיותו של יעקב אבינו, וכאשר נעמוד על תנועות חיותו של יעקב אבינו, נוכל

לדעת באיזה מידה החיות הזו הוא המשך הפרשיות הקודמות ובאיזה מובן התחדש כאן משהו. יש לדעת מה הם החיים של יעקב אבינו. פתח רבי חיי"א בפסוק האהוב על הזוהר ועמך כולם צדיקים וגו'. פסוק זה הוא גם הפתיחה הכללית ללימודי פנימיות התורה כאשר התחילו בפרק חלק ומתחילים אנחנו בפרקי אבות. והוא חוזר בזוהר עשרות פעמים (וכבר פתח בו בפרשת נח ודיברנו בו שם). פסוק זה אומר שאין כל אחד יורש את ארץ החיים אלא הצדיקים. וכל עמך נקראים צדיקים לפיכך יורשים כולם את הארץ. הרי ידענו תחילה כי עיקר החיים הם ירושת ארץ החיים שהוא עולם הבא כדרשת המשנה על פסוק זה. והוא החיים שהם תענוג הדבקות, אשר בו נאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום. אם כן חיי הצדיקים הם חיים מסוג אחר שהם ירושת עולם הבא, ועל החיים האלה וודאי נדבר כאשר כתיב ויחי יעקב.

ו] רבי יצחק הוסיף לדייק כי לא די לדבר על ארץ החיים בצורה כללית, אע"פ שנאמר כי עמך כולם צדיקים לא מפני כן יש להבין שהחיים האלה הם דבר רווח ופשוט. אדרבה מיוחדים הם לצדיקים בלבד. אלא שחיבה יתירה נודעת לעמך שנקראו כולם בשם צדיקים. יש לדעת כי ירושת הארץ מיועדת לצדיקים בלבד. וסוד הדבר קיבלנו כי הארץ היא נצר מטעי אחד מן הנטיעות שנטע הקב"ה בעולמו, ונטיעות אלה הם הספירות והנטיעה הידועה היא השכינה. אין ירושת עולם הבא דבר שמגיע מאליו אבל צריכים להיות מבינים על השכינה בכדי לקבל את החיות בדרגתה. ומי הוא הנקרא מבין על השכינה אינו אלא מי שהוא צדיק. היינו מי שהוא בדרגת היסוד שהוא הספירה מעל השכינה והוא המסוגל להתייחד עמה ולירש אותה. היסוד הזה נקרא חי הרי ויחי יעקב, יעקב לפי שהיה במדרגת חי לפיכך זכה לחיים שהם ארץ החיים.

ז] וכיצד נכנסו כל עמך בכלל צדיקים, למדנו בזוהר פעמים מספר שהוא על ידי ברית מילה. כאשר למדנו מיוסף שנקרא צדיק על ידי ששמר על בריתו כך כל ישראל נקראו צדיקים בכח ברית מילה שבהם. סגולת הברית מילה שהיא מכנסת

את הכלל המהול בכלל הצדיק המיוחד (וראה דברינו פרשת נח), ולכן על ידי שהם צדיקים לכן לעולם ירשו ארץ.

ח] וכך עלינו להבין כאן כאשר נאמר ויחי יעקב בארץ מצרים, וידענו כי כיצד ירדו הכל למצרים על ידי יוסף שהוא הצדיק, ולמדנו בפסוק עדות ביהוסף שמו כי הקב"ה חתם שמו על יוצאי מצרים שלא כפרו בבריתו כמו יוסף. לכן אלה הצדיקים שירדו למצרים עלו ממנה וירשו את ארץ החיים הוא ארץ ישראל. ולפי זה יש להבין את דיונו של יעקב אבינו בפרשה הקודמת אם לרדת למצרים, כי יעקב אבינו חשש מלרדת עד שאל שדי נגלה עליו והבטיחו. ומה הבטיחו שם אנכי ארד עמך ואנכי אעלך ויוסף ישית ידו על עיניך. היינו כי יוסף הצדיק יכניס את כולכם במדרגתו הוא צדיק חי, ועל ידי כן לא תמותו בארץ מצרים, כי המיתה הוא מי שאינו בכלל צדיק ממילא אינו חי, ועל ידי יוסף לא תמותו אלא תחיו ויחי יעקב בארץ מצרים.

ותחי רוח יעקב הוא רוח השכינה

ט] ובפירוש למדנו כי רוחו של יעקב אבינו אשר חי והוא היה בחשש שלא יחיה הוא רוח השכינה שאיתו ככתוב ותחי רוח יעקב אביהם ופירשו התרגום ורש"י שחזרה רוח השכינה לשרות עליו אחר שנסתלקה בצרת יוסף. יש להתבונן בביטוי זה כמו כל ביטויי הנבואה שאינו מליצה בעלמא. בכל מקום שביטוי מסוים במקרא משמעותו ענין כלשהו אין לנו לקרוא את תיבות המליצה כמליצה בעלמא, כאילו 'ותחי רוח יעקב' אינו אלא דרך ביטוי להגיד שחזרה אליו רוח הקודש. אבל הביטוי המליצי נבחר להיותו מבטא ביתר דיוק את שיש לנו להגיד. כאשר אומר הפסוק ששבה רוח יעקב על עצמו אחר שהתאבל על בנו והיתה רוחו נמוכה, ומתבטא הפסוק במליצתו ותחי רוח יעקב, אין זה דרך הדיבור בלבד שכאשר אומרים שיעקב הפסיק להתאבל ולהתעצב מכנים זאת תחיית הרוח וכפירוש הפשטנים. אבל ממש רוחו היתה מתה והנה שבה לחיות בתחיית המתים. ולדיוק זה אמר התרגום שהוא חזרת רוח הקודש. כי מהו רוח חייו של יעקב אם לא רוח

השכינה. הן בפשטותו כי חיות הצדיק אינם חיים בשריים אלא חיי השראת השכינה. והן בעומק סודו כי יעקב הוא בעצמו התפארת אשר עליו מחובר השכינה בייחודה את יוסף. ולפי שלמדנו שאין התפארת יכול להתייחד את השכינה אלא באמצעות היסוד כך כאשר חזר בשורת יוסף אל יעקב היינו התעורר היסוד לחיים כאשר הוא נקרא חי אל חי אבר חי, שהוא ביטוי החיות בגוף, אז חיתה רוחו של יעקב. וחיות זה הוא שעליו נאמר ויחי יעקב בארץ מצרים.

פירושים עצובים ושמחים בפרשה סתומה

[י] נמצינו למדים כי כמה דרכים לפרש פרשה זו סתומה. והם זה לפנינו מזה. פירוש ראשון הוא פשט בראשית רבה שמזמן שמת יעקב התחיל השעבוד, וזה מרומז בסיתום הפרשה. הפירוש הזה מיוחס בזוהר לרבי יהודה. פירוש שני הוא הרחבתו של רש"י בפירוש זה, שמשמת יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל. דהיינו לא הסיתום מרמז לסתימת הגלות עצמה אבל הוא מרמז לסתימות העין והלב של ישראל בתוך הצרה. הועמד הסיתום על המדרגה הנפשית שבדעת בני ישראל ולא על צרת הגלות כפי שהיא בעצמה. כמו שהוא בוודאי שאין עיקר הגלות אלא גלות הדעת. והוא הרמז בסתימות הפרשה היינו כשם שאין העין והלב נכנס להבין פרשה זו בפירוטיה כך הוא ציור לב ועין ישראל בצרת השעבוד. ופירוש זה מיוחס בזוהר לרבי יעקב.

[יא] פירוש שלישי בבראשית רבה וברש"י להלן שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתלקה הימנו שכינה. פירוש זה מעביר את נקודת הסתימה מן הגלות אל הגאולה. אכן הם דברים קרובים מאד אבל מה רב ההבדל בין האומר נסתמו עינינו בגלות לבין האומר נסתם מאתנו קץ הגאולה. מאחורי הסתרה ראשונה נמצאת הצרה ומאחורי הסתרה שניה נמצאת הגאולה. כאשר מתחילים אנחנו לדייק כי הסתימה שבעינינו וליבנו אינו הכובד ראש הנגרם מעצב הגלות בלבד אבל הוא הסתרה מיוחדת לקץ הראוי להיות סתום וחתום, כבר עמדנו על סוד

משיחי ולא על עצבות גלותית. הזוהר אינו מביא פירוש זה במקום זה אבל כל דבריו בתחילת הפרשה במהדורה אחרת עומדים על זה ונבאר משהו ממנו להלן.

[ב] פירוש רביעי אמרו במדרש שסתם ממנו כל צרות שבעולם. לפי פירוש זה אין הסתימות רמז לצרה אלא אדרבה רומז שנסתרו ונסתמו מיעקב כל הצרות. לפי שכל שנות חייו היו בצער וצרות ובימיו האחרונים בארץ מצרים סוף סוף נסתמו ממנו כל הצרות ויחי יעקב בארץ מצרים. לפירוש זה אין הפסוק הזה פסוק עצב כלל אלא פסוק שמח. וסתימות הפרשה אינו מבטא טמטום לב שאינו מאפשר לפתוח את הפרשה ולהיכנס לעומקה אדרבה היא נקראת באופן היפכי. שפרשה סתומה היא פרשה נובעת בלי הפסק ואין בה מעצורים ועיכובים והפסקים הרומזים על הצרות. אלא כפי שהיא סתומה היא כולה פתוחה נובעת בהמשך אחד. כאשר דיברנו על שני צורות מבט אלה בתחילת דברינו. וכן ראה בחלק הפשט שזוהי פשוטו של מקרא שויחי יעקב הוא סוף הענין הקודם ולא תחילת ענין חדש. פירוש זה מיוחס בזוהר לרשב".

[ג] ומה נעים ומתאים פירוש זה לרבינו זה כי רשב"י הוא רבי ספר הזוהר ספר האורה והשמחה והוא העומד על הסודות העמוקים יותר שלא נמסרו לכל החברים. כמבואר בדברי הזוהר בהמשך הפרשה. מסימני ההיכר של העמידה על הסוד הפנימי הוא השמחה. כנאמר חכמת אדם תאיר פניו. וכך היא דרכם של בעלי הסוד שתורתם נוטה תמיד לצד חסד לפרש את הפסוקים כולם כפסוקים שמחים ולא כפסוקים עצובים. ולהמתיק כל גבורות ודינים לאהבה. כדברי רשב"י תחילת האדרא אהבתי אתכם אמר הויה.

[ד] ומהו שמחה זו היא עצמה שמחת עבודת הויה הוא השראת השכינה. כאשר מבאר הזוהר בפסוק עבדו את הויה בשמחה. שאין פסוק זה הוספת תנאי בעבודת ה' שיש לו להיות בשמחה. או אמירה שבשעת שמחה יש לעבוד את ה'. אבל הוא גדר כל עיקר עבודת ה'. שאין עבודה להויה אלא מתוך שמחה. וכך היא המידה שכן הא"ס הוא שלם בתכלית השלימות והוא השמח בתכלית השמחה.

ואין הנברא יכול לשמוח באמת אלא בהשראת הא"ס עליו שאז הוא שלם, וכפי מידתו שהוא שלם ודי לו בעצמו בתכלית השלימות כך החושב עליו שמח ודבק בתכלית השלימות, וזהו ההשגה היא מידת העומדים על סודו ורואים בשמחתו, ישמח הויה, ישמח ישראל בעושיו.

שמחת האמת ושברון לב

טו] אך עלינו להסביר שמחה מה זו עושה. כי וודאי אע"פ שדרך הסוד להיות שמח אין דרך הסוד לרמות את עצמו ולרקוד בתשעה באב כי הוא מאמין שהכל לטובה. אדרבה אם יש תנאי אחד עיקרי להשגה אמיתית הוא מידת האמת שהוא מידתו של יעקב אבינו. ומידת האמת איננו הודאה על האמת השמימית העליונה בלבד היא גם מידת האמת שבכל מדרגה שהוא לדעת בדיוק איפה הוא עומד ומה מקומו ועניינו ולא לכזב בעצמו. ואם כן אע"פ שנאמר ויחי יעקב בארץ מצרים ותחי רוח יעקב צריכים אנחנו לדעת אם שמחה זו פיקטיבית היא או כיצד תהיה שמחה אמיתית והרי גם סתימות הצרות וגם העלם הקץ קיימים במקום זה.

טז] התחיל הזוהר במהדורה אחרת הנדפסת בתחילת הפרשה [ואין ענייננו לברר על ידי מי ומתי נאמר עי' במפרשים, כי וודאי הם דברי תורה נפלאים ומה לנו לחקור אם הוא מגוף הזוהר או לפניו או לאחוריו. אך צריך שימת לב היטב לעמוד על ענייניו ומצאנו בפירוש הסולם שביאר כל ענייניו יפה יפה]. ויחי יעקב בארץ מצרים הוא השגת ליבו של יעקב במצרים יתר על שהשיג כל חייו ויתר על שהשיג כל נביא. שכן כתיב ויחי יעקב וכתיב לא יראני האדם וחי. פירוש כי לא יראני אדם וחי הוא שלא יראה את פני אבל ראית את אחורי ואז חי, כנאמר ידבר אלהים את האדם וחי. והיינו כי באמת הרואה את האל הוא חי, אלא שאי אפשר לראות פניו אלא אחוריו. ומדרגה זו לא הגיעו אליו אלא משה ויעקב שהסתכלו באספקלריא המאירה. והיינו ויחי יעקב בארץ מצרים שהוא בחינת אחוריים ושם "חי", ראה את הנבואה במדרגה העליונה.

[יז] הוקשה לזוהר אם כן למה נאמר ויחי יעקב היה לו לומר ויחי ישראל, שכן למדנו ישראל הוא מדרגה עליונה של מוחין דגדלות ויעקב הוא מדרגת הקטנות. ואם מפרשים אנחנו ויחי על השראת השכינה למה יכונה זה בשם הקטנות. והיוצא מכלל דבריו כי באמת שני מידות הם. ישנה שכינה שאינה שורה אלא מתוך שמחה והיא השכינה הגלויה והנבואה שאפשר לבטא אותה בפה, והיא דרכו של משה רבינו ושם ישראל. אבל יש נבואה בדרך אחרת והוא הנבואה בדרך של ליבו של יעקב השבור לשברי שברים. שכן כתיב להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים. וכתיב אשכון את דכא. ובדרך השפלות הזאת ניתן להשיג את הנבואה כמו בדרך הגדלות והשמחה. אע"פ שלמדנו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה הרי עובדה הוא שיש התנבאות גם מתוך שפלות ושברון לב, כפי שרואים אנחנו בכל נביאי החורבן שהתנבאו על עצב גדול ולא נסתלקה מהם שכינה.

[יח] וירא יעקב כי יש שבר במצרים מפרש הזוהר ראה שיש שם שברון לב. כי וודאי שברון לב זה גם הוא אינו זהה לדיכאון כי הנמצא בעצב ודכאון ויתאבל על בנו ימים רבים איננו בשברון לב אלא בטמטום הלב וסרה ממנו החיות. ולפעמים זה הנמצא באבלו ימים רבים פתאום מוצא לו דרך לבכות ולשבור את ליבו. ובשבר זה הוא משיג את רוח השכינה הנמצאת את השפלים. ראה יעקב כי במצרים יש דרך לשבור את ליבו ולא יהיה אבל, ויבך על צווארי יוסף ויאמר אמותה הפעם. עכשיו יודע אני כיצד להשיג את השכינה במוות על ידי שפלות רוחי ושברון ליבי. ובשברון לב זה ראה יעקב את שלא ראה שום נביא אחר.

[יט] וכאן ביקש יעקב לגלות את הקץ ראה את כל צרות כל הגלויות וראה כי יש כאן הסתלקות השכינה שכן אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה. ראה יעקב בנבואת ליבו השבור לתקן דבר זה ויחי יעקב בארץ מצרים. נבואה זו סתומה כי הנבואה השמחה קל לה להתבטא בפה ואילו זו השבורה נמצאת בליבו של יעקב ובלב כל הסובל איתו ויודע בצרת השכינה. אבל הוא נבואה דוגמתו כי בדיוק כפי שהא"ס שלם ושורה במקום שלם כך נאמר שהוא שורה במקום שפל. ותחי רוח

שיעורים בספר הזוהר על התורה – הרב יצחק לאווי | ויחי תשפ"א | 18

יעקב היינו דכתיב להחיות רוח שפלים להחיות לב נדכאים. הלב רואה בנבואה
זו ולא הראש והפה.

נספחים

סמיכות פרשת ויחי יעקב לפי הפשט

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו'. רש"י שאל למה פרשה זו סתומה, דהיינו הבין שכאן הוא התחלת ענין חדש ופרשה חדשה, בין יהיה פירושו פרשת השבוע בין יהיה פירושו פרשה מפרשיות הפתוחות והסתומות. ואכן כך הוא וודאי דעת מסדרי הפרשיות שפתחו פה את הקריאה, ועל זה שייך דרשת המדרש שהביא רש"י. אך לפי הפשט אכן פסוקים אלה עד סיום הפרשה בסוף פרק מ"ז הם סיום הענין הקודם. ולא עוד אלא שהוא אכן הסיום השמח והטוב לכל הפרשה הקודמת של אבידת יוסף ליעקב, ולא התחלת הגלות מצד בני יעקב כפירוש רש"י.

כמו כל סיפור נחלק פרשת יוסף להתחלה, צרה, וגאולה ממנו. הצרה עצמה בפרשת יוסף נחלקת לשלש, צרת יוסף כלפי אחיו, צרת יעקב באבידת יוסף ממנו, וצרת יוסף עצמו. כל שלשת הצרות התחילו בפרשת וישב, בפרשה הפתוחה הפותחת וישב יעקב ומסתיימת לפני וירד יהודה. יוסף לא יכול לדבר לשלום עם אחיו והם שונאים אותו. יוסף נמכר לעבד. ויעקב מתאבל על בנו ימים רבים וימאן להתנחם. צרת יוסף עצמו מסופרת בפרשה שאחריה, והיא התגברה בסיפור אשת פוטיפר, עד שהושלך לבור. בתחילת מקץ נפתחת פרשה חדשה והוא הצלת יוסף עצמו מצרתו. הוא עולה מן הבור ונעשה למלך על ארץ מצרים, הרי מצד יוסף עצמו כבר הסתיימה הסיפור והוא נחלץ מצרה. עוד נשאר לו להשלים את אחיו ושיכירו בו, והצלה זו מתחילה במשך פרשת מקץ כאשר הוא מכיר אותם, ומסתיים בתחילת פרשת ויגש ובו התוודע יוסף אל אחיו, קיבלו אותו והשלימו אותו.

כל אלה הם ענייני יוסף ואחיו והם תופסים את עיקר הסתבכות הסיפור. אבל הצרה הכי גדולה הוא של יעקב. כאשר פתח הכתוב בתחילת וישב אלה תולדות יעקב. היה יעקב הסובל הגדול ביותר בכל צרה זו, עד שגם אחר שכבר התנחמו האחים ויהודה נשא אשה וכו', עוד הוא באבלו. ואפילו כאשר עלה יוסף לגדולה במצרים והוא לא סובל, ועדיין יעקב יושב באבלו. אפילו כאשר האחים עולים ממצרים ומספרים לו כי יוסף חי הוא לא מאמין להם. עד שהוא רואה את העגלות. ותחי רוח יעקב. שבה אליו חיותו שבה אליו רוח הקודש. מתחיל יעקב שוב לחיות. ויחי יעקב.

יעקב אומר, עוד יוסף בני חי, אלך ואראנו בטרם אמות. הכל חי לו פתאום גם יוסף חי גם הוא חי, נשאר לו עוד דבר אחד לעשות בחיים שלו, להראות החיים שלו אל חיי יוסף, כאשר יעשה את זה יוכל למות, הוא ירגיש שהשלים את חייו, הכל מושלם וחי. אך הוא חושש מן הירידה מצרימה, נוסע הוא לבאר שבע ושם מבטיח לו האלהים, אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישית ידו על עינך. כוונת הבטחה זו הוא בעיקרה הבטחה שיוכל להשלים את משאת חייו האחרונה, אלכה ואראנו בטרם אמות. ואם חששת שתישקע במצרים ותסבול שם ולא תוכל לחזור, הנה אני מבטיחך אנכי ארד עמך. אותו השראת רוח הקודש שחזרה עליך לא תסור ממך במצרים, ואנכי אעלך אחזירך לכאן. וכערב על כך שתחזור לכאן אני נותן לך את יוסף. כשם שיהודה ערב בפניך על בנימין שיחזירו אליך. כך הקב"ה לוקח לערב את יוסף שהוא ישית ידו על עיניו, ידאג יוסף שהוא המושל בארץ מצרים שיחזירו את אביו אל ארץ כנען.

ואכן יורד יעקב מצרימה, ויוסף עולה אליו, "וירא אליו" יעקב אינו צריך יותר. הוא ראה את יוסף. הוא קיים את משאלתו. ובפירושו הוא אומר "אמותה הפעם אחרי ראותי פניך כי עודך חי". הוא ראה והוא חי והוא השלים את חייו. הענין נפסק עם סיפורי אחי יוסף ופרעה ופוליטיקות של ארץ מצרים, אבל בסיום הפרשה חוזר הוא לאותו ענין לסיים את הבטחת ה'. ויחי יעקב בארץ מצרים. חי יעקב בארץ מצרים, באותו חיות של ותחי רוח יעקב, באותו חיות של עוד יוסף בני חי.

והנה הוא מסיים את חייו. סיום זה 'ויהיו ימי יעקב' הוא אותו סיום שמח של אלכה ואראנו בטרם אמות, אמותה הפעם אחרי ראתי פניך .

משהוא מתקרב למות ומבין שהבטחת אנכי אעלך על קבורתו עם אבותיו אמורה היתה. מתקיימת סיום הבטחת הקב"ה אליו בבאר שבע, ויוסף ישית ידו על עיניך. ייתכן ישית ידו זה הכוונה לשבועה שישבע יוסף בשימת ידו תחת ירכו, וכינה הכתוב בלשונו לומר ישית ידו על עיניך. בהשתת יד זה קיים יוסף שאכן הוא ערב להעלות את אביו אל אבותיו, וישבע לו, וישתחו ישראל על ראש המיטה. על מה השתחוה, על קיום הבטחה זו שקיבל בבאר שבע בשלימות, על מילוי חייו בראותו את יוסף בעודו חי ואמותה הפעם ויעלנו ה' לארצו בעזרת יוסף .

לבא חמא בנבואה במערים

ביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתלקה הימנו שכינה (רש"י).

לבא חמא בנבואה במערים...ולא מטא לנבואה דויחי אלא במערים. והיא נבואה מעלייתא דלא אתנביאו דכוותה. ולא מטא להו שום אינש מן בני נביאה אלא הוא ומשה. במשה כתיב כי לא יראני האדם וחי. ביעקב כתיב ויחי יעקב. (זוהר ויחי רי"א ע"ב)

על הדברים הנוראים הללו (ועל המשך הדברים במשך כמה דפים) כתבו המדפיסים שאינם מן הזוהר. דבריהם לא ייתכנו. כתב עליהם מהרצ"א שפירא זצ"ל כי מאחר ויש בדברים הללו גילוי לקץ הגאולה לפיכך נעלם עניינם ורוב המפרשים לא פירושוהו. חזרה אותו הסיפור, כאילו נסתלקה השכינה להעלים את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

משכיל על דבר ימצא טוב. שכל סיפור העלמת הקץ והעלמת השכינה בעצמה נעלמת ואין הדברים כן עד שהוא ניכר בפשט שאינו כן. עומק הפשט וודאי הוא שלא נשאר תחילת דבריו של יעקב עומדים באוויר מבלי סיוס, כאילו התחיל ולא סיים. אבל המשך דבריו הם עצמם אשר יקרא אתכם באחרית הימים. גם אם אין הדבר גלוי למבט ראשון, אם מפאת חוסר הידיעה מתי הם אחרית הימים, או מפאת חוסר הבנת דברי הנבואה של יעקב. הרי מתבונן היטב ימצא בסיפור זה עצמו את המפתח לנבואה באחרית הימים.

במילים אחרות, מהו הדבר שצריך לו קץ, הלא הוא עצמו ההסתרה, הוא עצמו חסרון השראת השכינה חסרון הנבואה. עיקר הגלות אינו אלא ביטול הנבואה. ועיקר הקץ אינו אלא מציאת הנבואה. לפי שאליבא דאמת לא נסתלקה נבואה

מיעקב כלל, נמצא הקץ גלוי מכל. ולא עוד אלא שדווקא במצרים השיג נבואה כמות שלא השיג כל ימיו. נבואה כזאת שעולה אף על נבואת משה, שהרי על משה נאמר לא חי, ועל יעקב נאמר ויחי יעקב.

***

סיפור רווח הולך כך: באחרית הימים אבדה כל חזון אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה, עצמותינו יבשות אין כל ואין לנו שיוור אלא ספיחי ספיחים מעט ממעט. באו חכמים אחרונים ודיברו על לב העם וניחמו אותנו לומר אל תאמר יבשו עצמותינו אבדה תקוותינו, אלא כל מעט שיהודי עושה במיוחד בזמן הגלות והחושך חשוב מאד למעלה, כהנה וכהנה דברי חיזוק לבל יפול רוחנו באחרית ימינו, הנודעים לכל מי שנכנס לשערי העוסקים בעניינים אלה. הכלל בכל השיחה הזאת הוא שהנחה הפשוטה, הן מבחינת מה שאנו לומדים בתורה וביותר מבחינת מה שאנו רואים ומרגישים, הוא החושך. קא משמע לן שבתוך החושך יש אור וכו' וכו'.

אבל המציץ מעט להיכל האור והאמת של חכמי אמת רואה סיפור הפוך ממש. רואים אנחנו בעינינו גילויים כאלה גדולים ונוראים, הן בעמקי סודות התורה, הן בפשוטי התורה, הן בהתחדשות והתקדמות ההבנה האנושית בכל שכל ובכל מדע. ההארה הזאת שופעת עלינו ומכריעה אותנו כל כך עד שממש קשה לנו לצייר כיצד אנו אמורים להאמין כי לתנאים ולאמוראים היה השגת תורה גדולה מזו. קל הוא להאמין שתמיד יש השגות יותר גדולות אבל האדם יראה לעיניים ולפי ראות עינינו וכל תחושת רגשותינו הרי אנו נוגעים בסוד שבסוד בכל דבר לא תחסר כל בה, ממש קשה לצייר שיש דבר גדול מזה.

ולפי שמאמינים אנחנו בחכמינו הקדמונים ובסדר שסידרו בהם את דרכי ההשגה, תמהים אנחנו הלא למדנו שאין השכינה שורה בחוצה לארץ, ולמדנו שאין עוד נבואה בימים אלה, אף לא בת קול ורוח הקודש. ולמדנו שהדורות מתמעטים

והולכים עד שלפי החשבון לא נשאר לנו אפילו מעט ממעט. והנה כל זה מוכח לנו מן החוש ומן התורה שחיה בלבנו. הולכים אנחנו ומפלפלים פלפולים עצומים ומחדשים סברות עצומות הייתכן כדבר הזה. מקושיא זו הוא שנובעים שורשי כל אותם חידושי תורה על יתרון העושה בחושך דווקא וכו'. לא מתוך הרצון להתחזק ולמצוא נקודת אור בתוך השפל. אדרבה מתוך נאמנות לדברי קדמונים ורצון ליישב את האור המופלא שאנחנו חווים עם הסברא שהיה אמור להיות לנו חושך.

***

בכמה דרכים שונות הלכו רבותינו ליישב את הסתירה הזאת, כל אחד לפי דעתו ונטיית לבו, אך נעמוד על הסבר אחד שנתן לה המגיד ממעזריטש. אומר המגיד, עכשיו בזמן הגלות הוא בקל להשיג רוח הקודש יותר מבזמן הבית. והטעם לזה שהמלך כשהוא בביתו קשה להתקרב אליו וצריך זכות ורשיון כולי האי ואולי. אבל כשהוא בדרך יוכל כל אחד להתקרב. כך היום בגלות כשאדם מחשב בדביקות ה' מיד הוא בא עמו ושוכן אצלו.

צריכים להפוך קצת את ההסתכלות שלנו מהסתכלות שכולה ממטה למעלה. לחשוב קצת איך הדבר נרגש מלמעלה למטה. רגילים אנחנו להתחיל את השאלה מאתנו, האם אנחנו ראויים לאור השכינה, האם אנחנו מתכוונים באמת לאור השכינה, האם רוצים אנחנו בה באמת לשמה ולא לשם דבר אחר. ובוודאי התשובה לשאלות כאלה הוא תמיד מעט מאד. קשה לנו לצייר שמן המאמץ שלנו יצא אור השכינה. כשאנחנו מכירים שהוא מאמץ קטן מאד ואנחנו עצלים ורחוקים ויודעים בוודאי שהרבה עשו הרבה יותר ואינם זוכים.

לא די שהסתכלות זו מובילה למסקנה עגומה כזאת. היא גם חוסמת כמעט את הדרך בפני תנועה של לשמה. שהיא התנועה היחידה שמסוגלת להשרות את אור השכינה. כל עוד עסוקים אנחנו בעצמנו, ובוודאי השגת רוח הקודש הוא דבר

מתוק מאין כמוהו המעלה את האדם וכל חייו למקום אחר לגמרי, ומי לא ירצה בזה לעצמו, והכיצד אפשר בכלל לבקש דבר כזה לשמה. בשלמא הבלי עולם אפשר לוותר עליהם. אפשר גם להפסיק לרצות אותם לעצמנו ולהתעלות לאיזה מידה של לשמה. אבל השגת השכינה עצמה, אין שום דרך באורח נורמלי להפסיק לרצות אותה לעצמנו, והבקשה הזו בעצמה אינה מאפשרת אותה לשרות עלינו.

התירוץ פשוט. יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק. אם אתה מצייר לעצמך את התשוקה האינסופית לאור הקודש, חש את התבערה שלה ונשרף בה. הלא עליך לצייר רגע כי כך גדלה במידה אינסופית תשוקת הקודש אל העולם. והלא השכינה עצמה ענייה הרבה יותר מכל מבקשיה. הם אינם חסרים אלא מילוי הכלי הקטן של עצמם, והיא שופעת אור אינסופי ואיננה מוצאת כמעט מנוח לכף רגלה. ותשער בנפשך את השמחה ואת החירות של השכינה כשהיא מוצאת איש אחד לרגע אחד פונה לדבק בה. ברוב שמחה וחשק מוכנת היא להשרות עליו את כל חשקה, בפרט בזמן ובמקום שהוא זמן הגלות שהוא זמן שאיננה מסודרת ואין לה שומרי ראש ושומרי סף שהם כאילו ראויים למדרגותיהם.

***

הכנת לב יעקב במצרים אינו לעצמו בלבד, כפי שהוא היה אולי בארץ ישראל. הוא פשוט מעט רחמנות מעט שימת לב אל השכינה, שאין לה מקום כלל במצרים. והכנת מקום מעט בלב שתוכל לחול בו. לא התמקדות כמה הלב הזה נקי וכמה המדור מוכן, הוא יהיה מוכן כמה שאפשר והשכינה יש לה מלאכים ושרפים לסדר את מקומה כראוי, להכין אותה ולסעדה בכל הנצרך.